

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Interpretace románu J. K. Stefánssona

Ráj a Peklo

Bakalářská práce

Anita Bučková

Český jazyk a literatura - Přírodopis

Olomouc 2016

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 18. dubna 2016

.....
Anita Bučková

Děkuji panu Doc. Mgr. Jaroslavu Valovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, poskytování cenných rad a ochotu při vedení této práce. Také bych chtěla poděkovat svému tatínkovi, který se mnou podnikl několik rybářských výprav za ploutevnatými tvory a přiblížil mi tak prostředí, o němž má práce pojednává.

Obsah

Úvod	6
1 Jón Kalman Stefánsson.....	8
1.1 Z astrologa spisovatelem.....	8
1.2 Tvorba	8
1.3 V čem tkví kouzlo	9
2 Island očima cizince.....	11
2.1 Bohatství přichází z moře	11
2.2 Boj o přežití	11
2.3 Pomoc zvenčí.....	12
2.4 Vlivné ostrovanky	13
2.5 Šaty dělají člověka	13
2.6 Jiný kraj, jiný mrav	14
3 Ráj a peklo	16
3.1 Pár slov o díle	17
3.2 Charakteristika hlavních postav	18
3.3 Vztahy mezi mužem a ženou.....	23
3.3.1 Jak mládí potkalo ženu	23
3.3.2 Snorri a Aldís.....	24
3.3.3 Gudjón a Geirtrúd.....	24
3.3.4 Andrea a Pétur	25
3.3.5 Arni a Sesselja.....	25
3.3.6 Chlapcovi rodiče	26
4. Motivy díla.....	27
4.1 Pomilovat, nakrmit, ochránit	27
4.2 Bůh	28
4.3 Slabost a síla	29
4.4 Smrt.....	31
4.5. Proč často děláme to, co děláme?	32
4.6 Sny	36
4.7 Nejistota	37
4.8 V jednoduchosti hledej krásu.....	38
4.9 Poezie a jiné mužské slabosti	39
4.10 Nic není sladké bez tebe.....	40

Závěr.....	41
Seznam použité literatury a zdrojů	43

Úvod

Naše cestovatelka. Jedno z oslovení, jakými mě častuje můj dědeček. Tak přesně tou jsem se stala ještě předtím, než jsem si stihla obout svoje první boty. Začalo to příjezdem z porodnice stopětadvacítkou za hlučného doprovodu burácejícího motoru, nad oblaka jsem se vznesla poprvé, když mi byl jeden rok. Následovala nejkrásnější léta mého dětství, která jsem skoro každý víkend trávila s babičkou a dědou na chalupě uprostřed lesa. Pro dobré pěstění mě během koloběhu střídání čtyř ročních období přibýlo o pár centimetrů do výšky, rejdní v červených gumácích se srnkou durch hlubokými kalužemi začalo postrádat smysl, dokonce i klacík, jehož všestranné využití by dnes předčilo kdejakou technickou vymoženost, přestal být atraktivní. Veškeré hračky odešly na půdu a já šla po stopách svých kamarádů. Po skončení bouřlivého období s cedulkou „dospívání“ balím gemu a odlétám prozkoumávat svět kousek po kousku.

Sám Jón je svým způsobem jakýmsi průzkumníkem, kromě zemí a cizokrajných kultur jsou předmětem jeho zkoumání lidské touhy, přání, pocity a pohnutky: *„Jak tak sedí v jeho křesle u stolu s lampou, vypadá Stefánsson trochu jako vědec. Předmětem jeho zkoumání je lidská duše se všemi svými nepředvídatelnými touhami a potřebami. Jeho pracovna je experimentální laboratoř literatury.“* (Benediktsson, 2008) Čtením Jónových příběhů se vydáváme na pouť, na které bychom neměli být odsuzováni za to, co děláme nejraději, anebo pro to, jací jsme, ať už je to muž zaujatý čtením poezie a poslechem vážné hudby nebo žena, která neholduje čajovým dýchánkům s paničkami neustále majícími za škraní čokoládový bonbón. Chvilí jdeme mechovou pěšinou, chvíli zase šplháme po skále s výběžky ostrými jako břitva; raději bys měl stokrát pořezané ruce, než by ses vrhnul hlavou dolů. Z masa a kostí modeluje své hrdiny, jejichž sny o lepším životě se mohou stát skutečností, záleží jen na nich samotných. Proplouvá skrze zašmodrchané nitky vztahů mezi mužem a ženou, kdy stačí najít jejich konec, zatáhnout za něj a z dřívějších uzlů zůstanou jen nepatrné šrámy na srdci. A v neposlední řadě připomíná čtenáři, že vzpomínky a slova mohou být někdy mocnější než smrt: *„Vyklouzl ze svého života a zmizel ve vyprávění, dotkl se tam mrtvého přítele a oživil ho.“* (Stefánsson, 2012, s. 186)

Stejně tak jako v našich životech hraje cesta poznání důležitou roli, pokusím se i já ve své bakalářské práci o jakousi cestu. Na ní však nebudu zdolávat strmé kopce hor, nýbrž výšiny a nížiny, na nichž ční lidské hodnoty. Nebudu se spouštět do propastí pod útesy, ale do nejhlubších míst lidských duší. Namísto vnoření se pod průsvitnou azurově modrou hladinu oceánu se ponořím do vášně, jež divoce, jako nezkrotný vodní proud brázdící její dno, proudí v žilách Jónových hrdinů.

V první kapitole se seznámíme se samotným spisovatelem a přiblížíme si podstatu jeho ojedinělé tvorby, která ještě neměla mnoho příležitostí dostat se do povědomí současného čtenáře.

Pro lepší vžití se do příběhu, pochopení mentality tamních lidí a naladění se na islandskou notu, osvětlíme v druhé kapitole život na Islandu. Záměrně k tomu volíme dobu dávnější, neboť samotný román se odehrává v zapadlém koutu země, které doposud, stejně jako dívka chlapcem, zůstalo moderní technikou nepolíbeno.

Ve třetí kapitole se krátce obeznámíme s podstatou díla, představíme některé z hlavních postav spolu s typologií, pokusíme se rozplést uzel jejich vzájemných vztahů.

V poslední kapitole se budeme věnovat jednotlivým motivům díla, na nichž Jón za pomoci svého přímého a často neotřelého způsobu vyjadřování ukazuje, jak základní hodnoty jako přátelství, lásku a víru pociťují lidé, žijící za pomyslnou linkou oddělující jejich titěrný, materiálně chudý svět od světa velkého, na rozdíl od lidí hovících si v blahobytu, jímž nás současný městský život obklopuje, staví nám jej před nos a dělá z nás slepce ve společnosti, kde jen moc a peníze znamenají vše.

1 Jón Kalman Stefánsson

1.1 Z astrologa spisovatelem

Nejdříve chtěl do vesmíru sám, později o tom už jen básnil a nakonec tyto sny ztvárnil ve svých prózách. Jón Kalman Stefánsson se narodil roku 1963 v Reykjavíku. Do svých dvanácti let vyrůstal ve městě, většinu času ale stejně trávil na venkově. Jako teenager a mladý muž vykonával nejrůznější běžné práce, každé léto pracoval na venkově, na jatkách, solil ryby, zedničil a zároveň se tak seznamoval s životem, o kterém dnes píše ve svých knihách. Že by se ale vydal na dráhu spisovatele, na to nikdy nepomýšlel: „*Jako teenager jsem chtěl být astrologem poté, co jsem v televizi viděl dokument s Carlem Saganem.*“ (Benediktsson, 2008) Krátce po nástupu na fyzikální školu si uvědomil, že za astrologií se kdesi v rožku krčí poezie, která se dožaduje jeho pozornosti: „*Je úžasné poslouchat, jak astrologové používají slova, kterými vysvětlují neznámé části vesmíru. Vědci a umělci mají jednu věc společnou a tou je nejistota. Jejich hlavní úlohou je rozšířit hranice.*“ (Benediktsson, 2008)

1.2 Tvorba

Když vstoupíme do pracovny, kterou si nechal Jón postavit v zadní části svého domu v Mosfellsbæru, jako bychom vkročili do svatyně nějakého spisovatele z konce 18. století. Není tu žádný počítač, jen lampa, vrhající tlumené světlo na dřevěnou desku psacího stolu, dále pero a několik prázdných listů papíru. Obvodní stěny jakoby tu ani nebyly. Zřejmě za to můžou obrovské regály z masivního dřeva, jejichž přihrádky se doslova prohýbají pod tíhou knih, které jsou na nich nahusto naskládány. (Benediktsson, 2008)

Jónovou první publikovanou prací byla sbírka poezie s názvem *With a gun permit against the Eternity (Með byssuleyfi á eilífina, 1988)*. (Benediktsson, 2008) Především „*z uměleckých a poetických měřítek autora*“ (Lederbuchová, 2002, s. 288) pramení vypravěčský styl, v němž mísí dohromady krátké příběhy obyčejných lidí spolu s živými obrazy krajiny, to všechno skrz naskrz protkává neviditelným jemným vláknem s vůní mystičnosti. Často se pro něj používá fráze „literární protipól skupiny

Sígur Rós“, která svou hudbou přesně vystihuje atmosféru jeho knih. (Benediktsson, 2008)

Patří k malé skupince islandských spisovatelů, kteří se zajímají především o život mimo město a jeho obyvatele. Pestrost a okázalost, s nimiž brázdí hlubiny lidských duší, je poněkud netradiční, nezneužívá však „čtenářovu potřebu citového vzrušení“ (Lederbuchová, 2002, s. 165), snaží se jimi poukázat na základní lidské hodnoty, které v dnešním světě začínají ubývat na váze. První tři prózy, sbírka povídek *Příkopy v dešti* (*Skurðir í rigningu*, 1996) a romány *Léto za strání* (*Sumarið bak við brekkuna*, 1997) a *Světlo na horách* (*Birtan á fjöllum*, 1999), tvoří venkovskou trilogii, ve které se Kalman snaží čtenáři přiblížit obraz venkova z dob svého dětství. Autobiografické jsou potom knížky *Všelicos o sekvojích obrovských a čase* (*Þmislegt um risafurur og tímann*, 2001) a *Praskot ve hvězdách* (*Snarki í stjörnunum*, 2003). V knize *Letní světlo a pak přijde noc* (*Sumarljós, og svo kemur nóttin*, 2005) na sebe Jón bere podobu průvodce a na své cestě jednotlivými řádky nám přímo před očima odkrývá složité mezilidské vztahy. (Benediktsson, 2008) Ještě ve stejném roce si kniha pro svoji oblibu vysloužila Islandskou cenu za literaturu v oblasti beletrie. U nás se dočkala překladu roku 2009 a to v podání Heleny Kadečkové. (Březinová, 2009) Následující trilogie *Ráj a peklo* (*Himnaríki og helvíti*, 2007), *Smutek andělů* (*Harmur Englanna*, 2009) a *Srdce muže* (*Hjarta Mannsins*, 2011), odehrávající se v rybářském prostředí, nám nevykreslují život jako boj, který nemůžeme vyhrát, právě naopak, učí nás, jak znovu a naplno žít. (Grečnerová, 2015) Kalmanovi knížky se těší značné oblibě a jsou široce dostupné zejména v Německu. Překlady do dánštiny, švédštiny, češtiny a francouzštiny ale nezůstávají pozadu, což umožňuje nakladatelství Gallimard. (Benediktsson, 2008) Poslední kniha *Ryby nemají nohy* (*Fiskarnir hafa enga fætur*, 2013) byla ve Francii roku 2015 natolik populární, až si získala Francouzskou literární cenu. (Hafstad, 2015)

1.3 V čem tkví kouzlo

Osobitost a ojedinělost děl se skrývá v „*autorském subjektu, přítomném ve všech složkách literární struktury.*“ (Lederbuchová, 2002, s. 288) Jón má až pozoruhodný styl psaní, kterým dokáže čtenáře vtáhnout do příběhu a stát se tak tichým a neviditelným pozorovatelem uprostřed toho všeho: „*Bylo to navečer, v místnosti se vznášel hustý*

kouř doutníků, takže si sotva viděli do tváří, až někoho napadlo otevřít okno a pozvat dovnitř podzimní vzduch a nebe se rozkašlalo kouřem, který se z něj vyvalil.“ (Stefánsson, 2012, s. 116)

Slova podobně jako květiny nastavují své hlavičky slunci, podbízejí se nám svou vůní, stačí jedno přivonění a v tu ránu se spolu s vůní dostaví i představa, kterou vědomě pocítujeme celým svým tělem: *„Dubnové noci moc temné nebývají a navíc jsou plné příjemných zvuků, je slyšet tekoucí vodu, zpěv ptáků, bzučení much, z hlíny vylézají žížaly a život je vůbec snazší, duben k nám přichází s lékárníčkou a snaží se zhojit rány, které zanechala zima.“* (Stefánsson, 2012, s. 128)

Jako spisovatel s duší básníka uvnitř má Jón *„důvěrnější a objektivnější vztah k jazyku než jiní jeho uživatelé.“* (Peterka, 2007, s. 44) Je mu tím, čím je malíři štětec, kterým jako na malířské plátno vykresluje prosté obrazy, pod jejichž často nesrozumitelnou vrstvou se ukrývá výřečné jádro: *„čůrá vkleče, aby mu nic neukápló.“* (Stefánsson, 2012, s. 127) Zoufalství a smutek nad ztrátou přítele v kontrastu s neschopností strefit se do nočníku. Nejedná se o *„epigona“* (Lederbuchová, 2002, s. 27), tedy *„napodobuje-li umělec dílo jiného autora za cenu ztráty originality vlastního autorského stylu.“* (Lederbuchová, 2002, s. 27) Nepotřebuje zbytečně plýtvat prázdnými slovy, aby vytvořil knihu vábných tvarů. Raději chudou navenek, zato však bohatou uvnitř.

2 Island očima cizince

Aby se čtenář mohl lépe vžít do příběhu, začala bych malou exkurzí do doby, kdy Island ještě jako malá tečka v moři nestál za trochu inkoustu na mapě svým tvůrcům, kdy jej svou návštěvou místo vlny turistů obšťastňovali jen ti nejodvážnější, do časů, ve kterých byl pro svou mystičnost pověřivými lidmi častován zemí lidí a skřítků. (Zeman, 1996)

2.1 Bohatství přichází z moře

O jmění, které se ukrývá v rybách plovoucích kolem islandských břehů, věděli už první zdejší obyvatelé. Lovit ryby z vody, to je nekonečný boj, je to tvrdá práce vyžadující sílu býka, vytrvalost prince zápasícího s pichlavými trny růžových keřů, pevnou vůli a otužilost. Z počátku si rybáři stavěli lodě ze dřeva, které jim rozbouřený oceán vyplavil na břeh, kotevní lana splétali z koňských žíní, hřebíky vyráběli z drátu, který, když došel, nahradili dřevěnými kolíčky. „*Plachty dělali z domácí vlny*“. (Zeman, 1996, s. 137)

Mnohdy pak nebylo nic naplat, jestli byl muž samý sval a šlachy – pokud se totiž hladová vlna zakousla svými pěnivými zuby do vetchého člunu, celá posádka i s úlovkem byly tytam. Kolik už rybářů vyhodily studené vlny na skalnaté břehy a kolik prken z lodních trosk posloužilo jiným rybářům v zimě v jejich chatrčích, aby se ohřáli. (Zeman, 1996)

2.2 Boj o přežití

Člověk musí celý svůj život bojovat, buď aby dosáhl toho, po čem skutečně touží, anebo pro pouhé přežití. Život na ostrově, kde jsou jeho obyvatelé sužováni krutými přírodními živly – zimou, bouřemi, nemilosrdnými vánicemi, není žádný med. Zákeřné epidemie jako černé neštovice, tyfus a tuberkulóza, které nedělají rozdíl mezi dospělými a dětmi. A nakonec i největší nepřítel člověka – hlad. Neúrodná půda pokrývající téměř celý ostrov se občas slituje a poodhalí kousek ze svého úrodného „já“

a vdechne život semínku, které na ní přistálo, ať už s pomocí větru, nebo ze zobáku nějaké papuchalky. Budoucnost a veškeré pozitivní vyhlídky na zítřejší den však co nevidět zhatí krutý mráz a slunce, odvracející od něj svůj obličej.

Matthias Jochumsson, islandský básník minulého století napsal: „*Když se neurodí tráva, zemře dobytek, nejdříve kuň, po něm ovce a kráva, potom sedlák, jeho žena a konečně děti.*“ (Zeman, 1996, s. 15) S těžkými podmínkami se neuměli vyrovnat. Nevěděli, jak se chránit před deštěm a studenými větry. Neuměli se oblékat a jejich boty je nedokázaly ochránit od chladné země. Kvůli své izolaci se to neměli od koho přiučit. (Zeman, 1996, s. 16)

Jeden by si pomyslel, že snad moře jim v tomto bude alespoň trochu nápomocné. Dává sice spoustu ryb, ty ale, aby si i po vylovení uchovaly svoji čerstvost, musí se dobře nasolit. Nejen Pétur, i paní Kadečková poukázala na tento problém: „*Island'ané vždy trpěli nedostatkem soli a dřeva, umožňujících konzervování masa, ryb a jiných potravin. K soli si dopomáhali tak, že nechali několikrát zmrznout mořskou vodu, a zbytek, který obsahoval více soli, vyvařili. Ke konzervování užívali také slaný popel z chaluh. K obojímu bylo ovšem zapotřebí paliva, a toho se na ostrově vždy nedostávalo.*“ (Kadečková, 2001, s. 196)

2.3 Pomoc zvenčí

Podnebí, zeměpisná poloha a půda neschopná plodit způsobili, že se Island stal závislý na zásobování od jiných zemí. A protože loď se zbožím připlouvala jednou, vzácně pak někdy i dvakrát do roka, byla to vždy velká událost. Vysoký, písklavý tón lodní píšťaly, který zněl jako kvičení prasete jdoucího na porážku, zněl místním jako líbezný tón píšťaly pasáckovy. V tom okamžiku všeho zanechali, a jako se krysy hrnuly z kanálů, ulic a koutů za svým krysařem, chvátili i oni po sluchu k místu, odkud se zvuk ozýval. „*Novina o blížící se lodi se ihned rozšířila po celém městečku a nejbližším okolí. Než parník zakotvil, byl přístav plný lidí.*“ (Zeman, 1996, s. 16)

2.4 Vlivné ostrovanky

Jeden muž kdysi řekl: „*Island je zemí bohatou na vdovy. Není to však tím, že by muži žili krátce, ale naše ženy žijí příliš dlouho.*“ (Zeman, 2002, s. 168) Nejen v této knize, ale i na celém Islandu jsou ženy nezbytným článkem jak v rodině, tak i ve společnosti. To si samozřejmě uvědomovaly a své požadavky si pokaždé dokázaly vydobýt, třeba když r. 1975 vyhlásili veřejnou stávku. Nic nefungovalo, školy, obchody, dokonce i některá oddělení v nemocnici, natož pak domácnost a manželské povinnosti vůči svému protějšku.

Mužům tedy nezbývalo nic jiného, než tužbám svých žen vyhovět. Co tento ostrov pamatuje, nemusely se tu ženy nikdy potýkat s jakoukoliv diskriminací. (Zeman, 2002) Snad se s tímto přesvědčením už narodili anebo si jednoduše muži moc dobře uvědomovali, že bez této lodní stěžně by plachty nevztyčily: „*Muži byli stále na cestách nebo na moři a ženy se museli starat, aby doma bylo všechno v pořádku, a to nejen v rodině, na usedlosti, ale i ve společnosti.*“ (Zeman, 2002, s. 167)

2.5 Šaty dělají člověka

Není divu, že kvůli svému odříznutí od okolního světa, se obyvatelé tohoto tajuplného kousku země stali tak trochu „sví“. Jedním z prvních cestovatelů, který na Island zamířil, byl v 16. století Angličan A. Boorde, který zdejší obyvatele popsal jako „*malé, špinavé, hodně zarostlé a hlavně hodně zapáchající.*“ (Zeman, 1996, s. 18) Když si to ale promítneme do podmínek, ve kterých museli žít, není se nakonec čemu divit. A nejenom vzhled, ale i jejich fazóna byla poněkud extravagantní. Kromě košil, vlněných svetrů, nebarevných kalhot zastrčených do vlněných ponožek a bot z tulení kůže, nosili také obleky z celé, nijak nerozdělené zvířecí kůže srstí dovnitř a nevyčištěnou stranou ven.

Skoro jakoby jejich vynalézavost a originalita předstihly dobu a staly se inspirací řadě světovým módním návrhářům, kteří podobné hávy předvádějí v dnešní době na molech a otiskují je do nejrůznějších časopisů.

2.6 Jiný kraj, jiný mrav

Nejen způsob oblékání, ale i strava, způsob žití a zvyky, tím vším se Islandané lišili a liší ještě dnes. Dalším cestovatelem, který na ostrov zavítal, byl v 18. století britský botanik, který tu našel nejen několik zajímavých exemplářů do své sbírky, ale nově i svou nechuť k mléku. Když si ho totiž od hospodyně kupoval, zajímalo ho, jak ho z těch velkých nádob naleje do malé lahve, když nikde kolem neviděl trychtýř. Nakonec to zjistil. Hospodyně se napila, mléko nepolkla, ale vyplivla do láhve. (Zeman, 1996, s. 19) Pro velkou vzdálenost od nejbližších měst měli na farmách bohaté zásoby potravin. Třeba máslo skladovali i několik let, a i přesto, že bylo silně žluklé, znamenitě si na něm pochutnali. (Zeman, 1996)

Zvláštní byla také jejich soudržnost. Možná kvůli potřebě většího tepla, chybějící stáji nebo snad z obavy, že by se při ranním dojení místo teplého mléka dočkali zmrzlíně podobné hmoty, kterou by bylo navíc téměř nemožné vytlačit ven ze zatvrdlého struku, obývali čtyřnozí druhové domek spolu s lidmi: „*Žili jako divoši (...) pronikavý byl pach z dobytčí moče a trusu, promíchaný s čpavým zápachem svítidel na rybí olej a levným tabákovým kouřem*“. (Zeman, 1996, s. 19)

Nejen mezi dobyt看em a lidmi, ale i mezi členy rodiny panovala vzájemná, někdy až přehnaně velká náklonost. Ve svém životě poznali jen málo cizích lidí. Kromě rodinných příslušníků znali sousedy vzdálené do deseti kilometrů a občas i nějakého poutníka. Pocity osamělosti, prázdnoty a citové nenaplněnosti ve spojení se zavátými cestami, fučícím severákem a mozkiem otupělým kořalkou občas způsobily, že člověk zatoužil k někomu se přivinout a pocítit jeho živočišné teplo. Pak přicházeli v úvahu otec a dcera, v lepším případě teta a synovec. A i navzdory tomu, že veškeré lidské, boží i přírodní zákony byly proti tomu, tyto pudy nakonec zvítězily. Následky těchto počínů můžeme vidět na islandských ulicích do dnešních dnů, kdy lidé s postižením jsou téměř na každém rohu. (Zeman, 1996)

I řada na první pohled zvláštních, leč pěkných zvyků, o kterých se zmiňuje nejen Jón: „*Pomalu se vyštrachá z postele, je nahý, kdo mě asi svlékl, uvažuje nervózně, zatímco si kleká, šmátrá rukou pod postelí a hledá nočník*“ (Stefánsón, 2012, s. 127), ale píše se o nich i v knihách Zemanových: „*Po večeri mě mladá žena doprovodila do mého pokoje, kde jsem se jí poklonil a popřál dobrou noc, ale ona přistoupila ke mně a s milým úsměvem, kterému nebylo možné odporovat, mi pomohla zout boty a sundat*

ponožky. Předpokládal jsem, že tím její účast skončí. Naopak. Za chvíli jsem byl jen v košili, bez kalhot, a „komorná“ něžně skládala moje svršky i spodní části oděvů na židli. Pak mi zcela jednoduchým způsobem pomohla do postele, přikryla mě a s několika milými slovy odešla“. (Zeman, 2002, s. 159)

3 Ráj a peklo

Dvojice slov na hřbetě literárního díla, na jednu stranu velkoryse výřečná, na druhou až zarytě mlčící, a přece nám „*dává jakýsi klíč k jeho chápání.*“ (Všetička, 1992, s. 43) Tento „*metaforický titul je založen na konfrontaci jevů a představ*“ (Všetička, 1992, s. 44), jež se nám utvářejí v paměti ve chvíli, kdy jej pohltneme víčky svých očí. Je tedy „*první informací, kterou autor vnímateli díla podává.*“ (Petrů, 2000, s. 99) A stejně jako se člověk člověku nepodobá jako vejce vejci, nepodobají se ani naše představy.

U mě je rájem nebe plné malých andělů s hustými kadeřemi, oblečených do dlouhých bílých košilí, které vypadají zrovna tak, jako mého dědečka nátělník, s krásnými velkými a hustě opeřenými křídly, poletující sem a tam. Naopak peklo si představuji jako velkou černou jámu někde hluboko pod zemí a v ní čerty řinčící řetězy a vyplazující dlouhatánský jazyk. Peklo ale nemusí být jen prostor. Může to být třeba myšlenka, pocit. Po smrti bloudíme někde mezi chuchvalci nadýchaných červánků jako malá rybka, která se náhle ocitla v hejnu plném zářivých medúz a teprve teď si začínáme zoufat nad tím, že jsme si ne zvolili jinou cestu životem, když jsme ještě mohli.

Tady jsou ale dětské představy poněkud zcestné. Místo andělů zastupuje klidné, jasné moře s třpytící se hladinou, jejíž hladký povrch sem tam naruší hřbetní ploutev nějaké ryby, toužící po troše slunečních paprsků, které sem zavítají jen zřídkakdy. Takové dny jsou rájem nejen pro ryby, ale stejně tak i pro rybáře, kterým se chce na moře s chutí vyplout, rozprostřít své sítě, nahodit pruty a čekat, až se nějaká ta ryba na námi nastraženou návnadu uloví.

Peklem naopak moře rozbouřené, neklidné, které ryby zažene do těch nejhlubších míst, kam se nepodaří proniknout ani pilkru na vlasci toho nejzarputilejšího rybáře. Vlny se pak lámou nad naším člunem, topí nás jako bezbranná kořata, ač mácháme rukama sebevíc. Nakonec se tváří v tvář setkáváme s těmi, kteří nám později někde hluboko na dně oštipují rty, co se ještě včera utápěly v polibcích a říkaly slova, co znamenala vše.

3.1 Pár slov o díle

Island. Tajemstvím opředený ostrov, který se pro svou tajuplnost pramenící z neprobádané krajiny stává „*dějištěm příběhů a prostředím, v němž postavy jednají*“.
(Peterka, 2007, s. 231)

Příběh se odehrává v polovině 19. století, nejdříve v rybářské osadě, kde se stáváme očitými svědky boje mezi rybářem a mořem, které, jako živá bytost, krutá a nemilosrdná, ale přesto nevinně vyhlížející, čeká, až se skupina rybářů v šestiveslici vydá jako v rakvi na její zprvu klidnou, nebe odrážející hladinu, kde si připadáme, jako bychom vpluli do samotného ráje, ale stačí pouhé mrknutí a my se tváří v tvář ocitáme před bránou do samotných pekel. V druhé části příběhu putujeme v doprovodu hlavního hrdiny do Městysu, kde však místo kýžených odpovědí nacházíme jen další „proč?“.

Vypadá to, jako by si Jón toto místo vybral záměrně, jako by chtěl hrdiny vystavit nějaké zkoušce. Vytrhl je z dnešního uspěchaného a horečného způsobu života plného vynálezů a kýčovitých zbytečností usnadňujících žití a odkázal je tak sobě navzájem, aby se s životem poprali holýma rukama a ukázali, co doopravdy umí. Možná, že ale právě zásluhou toho, že jsou ochuzeni o vymoženosti dnešní doby, jakými jsou kavárny, posilovny a nákupní centra, se u nich mnohem více projevují lidské hodnoty. Absence internetu a jiných elektronických komunikačních prostředků ponouká k častým návštěvám a osobním hovorům. Rovněž nejbližší město, ve kterém je situován obchod s potravinami, lékař a hospoda, je od osad vzdáleno natolik, že si lidé společnými silami snaží navzájem vypomoci ve všech směrech, ať už jde o opravu lodi, jejíž trup poškodil náraz na útes nebo o poskytnutí střeš nad hlavou v období krutých mrazů.

Jónovi hrdinové si neposkytují jen materiální pomoc, ale i duševní. Podle Milana Kundery jsou to postavy „*experimentálního já*“ (Peterka, 2007, s. 217), které spisovateli „*umožňují do hloubky prozkoumat možnosti lidské existence*“. (Peterka, 2007, s. 217) Když Bárður umrzne na moři, netruchlí pouze příslušníci jeho posádky, spolu s nimi i obyvatelé odlehlých měst. Lidé, kteří si jinak nevěnovali více pozornosti, se v takových chvílích stanou největšími přáteli, pozůstalým nabízejí svou náruč plnou útěchy, hrud' k zaboření hlavy a utišení vzlyků, deroucích se z hlubin našeho těla, zmuchlané rukávy košil k osušení hořkých slz a zastavení hlenu, vytékajícího z našeho chřípí.

3.2 Charakteristika hlavních postav

Jsou jako chmýří pampelišky. Podobně jako ono jsou roznášeny ne větrem, ale nepřetržitým během událostí, který je posouvá na jejich cestě příběhem a s pomocí neviditelného štětce kreslí jejich cestu, na jejímž konci vznikne nový příběh stejně tak, jako i u chmýru nová rostlina.

V Jónově díle nenarážíme na postavy černobílé, ale postavy *plastické* (Peterka, 2007, s. 222), které vyjevují své „*duševní události a procesy*“ (Peterka, 2007, s. 222), prostřednictvím nichž vytvářejí další odbočky, někdy i slepé uličky, své vnitřní pohnutky vystavují na odiv, aby se jejich jednání dostalo čtenářova pochopení.

Pétur. Muž, který v životě touží jen po dvou věcech – práci a rozkroku své ženy: „*Pétur zírá před sebe a cítí, jak mu mysl a smysly zaplavuje smutek, aniž by si uvědomoval proč. Jestliže přestanou ryby solit, tak je konec s hromadou v solírně, a kam pak budeme s Andreou chodit, uvažuje, proč se musí všechno měnit, to není fér.*“ (Stefánsson, 2012, s. 27) Zřídka kdy se usměje, říká se o něm, že se vůbec poprvé usmál až v osmi letech a pak podruhé, když uviděl Andreu. Největší oblibu má v rybách, od kterých dokáže jeho pozornost odpoutat jenom jeho žena. Odjakživa tvrdí, že správný chlap se nemá ničeho bát, má být samý sval a dřít tvrdě až do morku kostí. I za touto tvrdou slupkou se však skrývá měkké jádro, které je velmi snadno zranitelné. Pétur se touto svou houževnatostí a na pohled prudkou povahou snaží zaplašit myšlenky, které se mu často kradou do mysli, a které ho zraňují daleko více, než pichlavé ledové jehličky sněhové vánice, která je častokrát doprovází na jejich rybářské výpravě daleko na moři. Myšlenky selhání, vedoucí ke ztrátě toho jediného, co má pro něj v životě opravdu smysl. Andrei.

Bárdur je typickým příkladem Andreina vysněného muže. Tělo samý sval, oči skoro tak hnědé jako ty, které před dávnými lety zanechal na Islandu neznámý námořník z ciziny a husté hnědavé vousy, které si pravidelně zastříhává. Je sečtělý, umí se vyjadřovat a k ženám je velmi pozorný. Tak nějak napůl žije ve skutečném a napůl ve svém vlastním světě obklopen poezií, sny a nejrůznějšími představami, ve kterém „*nemyslí na konec světa a věčný chlad, ale na tmavé dlouhé vlasy, jak je vítr z kraje*

ledna sfoukl přes obličej a jak je ta nejmilejší ruka na světě odrhnula; jmenuje se Sigríd.“ (Stefánsson, 2012, s. 20)

Samotné jméno nejmladšího člena Péturovi posádky a zároveň hlavního hrdiny „*odkazuje k povahové vlastnosti a typu,*“ (Peterka, 2007, s. 226) že k jeho charakteristice postačí jen hrstka slov, sebraných ze stránky knihy: „*Chlapi se drbou ve vousech, až na Chlapce, ten nemá v čem se podrbat.*“ (Stefánsson, 2012, s. 31) Ještě předtím, než se **Chlapec** k této divoké smečce mořských vlků přidal, chudý, ale šťastný, vyrůstal se svou rodinou ve skromné chatrči. Jednou z radostí, která je spojovala, byla záliba v četbě. Když pak ale otec zemřel a matka neměla dostatek síly a jídla na uživení sebe a tří hladových krků, museli se rozloučit a tak se Chlapec dostal do osady, kde pomáhal při lovu, solení a jelikož byl nejmladší, připadly mu na starost i práce podřadnější: „*Někteří jsou ale tak líní, že se jim nechce trmácet se až na pláž a kálí těsně u chatrčí, a když se vrátí dovnitř, houknou na správce, máš tu práci, mladej! A tak to v životě často chodí, kdo nemá dost síly, musí uklízet sračky po ostatních.*“ (Stefánsson, 2012, s. 19)

Gvendur je tak ramenatý, že lecjaká žena má problém ho obejmout. Jako jediný z posádky má postel celou pro sebe a i přesto je mu malá, takže ani není divu, že si do něj čas od času kamarádi rýpnou: „*ty jsi na tenhle svět o dvě čísla větší.*“ (Stefánsson, 2012, s. 31) Navzdory své kolosální postavě je Gvendur hodný, milý a dobrosrdečný muž, který by neublížil ani mouše. Spolu s Einarem tvoří nerozlučnou, skoro „*figurální dvojici, tj. dvojici postav, jež jsou spjaté nejrozmanitějšími pouty, vzájemně se doplňují a navzájem se postrádají,*“ (Všetička, 1992, s. 30) která někdy působí až komicky, a to ve chvíli, kdy Gvendur poslechne jako první rozkaz Einara, svého kamaráda, z něhož má mnohem více nahnáno, než z Pétura, svého nadřízeného.

Ačkoliv je proti Gvendurovi poloviční, má **Einar** síly za dva, že kdekdo se často diví, kde se v něm tolik síly bere. A aby svůj nevelký tělesný vzrůst něčím vykompenzoval, dělá se silným svým zpupným chováním, své slabosti ukrývá za kamenným výrazem své tváře a muže, kteří se věnují něčemu jinému než tvrdé práci, považuje za zženštilé: „*nevadí mu dokonce ani pohled na ty dva cvoky, Bárda a chlapce, tentokrát se na ně nezlobí, přestože jindy ho tím věčným podělaným čtením dočista vytáčejí, věčně si navzájem citují úryvky z nějakých básniček, zhovadilý zlovyk,*

podělaná prohnílost v duši, ze které člověk bačkorovatí a nato, aby se uměl poprat se životem, je moc velká měkkota.“ (Stefánsson, 2012, s. 33)

Gudmundur, pyšníci se svým hustým plnovousem, je bratr Pétura., „*Brady těchhle chlapů jsme nikdy neviděli a když se některý z nich nedopatřením oholil, bylo to, jako by se mu stala nějaká děsivá nehoda, jako by si uřízl půlku osobnosti a zbyl z něj jen poloviční člověk.*“ (Stefánsson, 2012, s. 49) Sousedí spolu, i vlastnostmi a vzhledem se sobě podobají jako vejce vejci: „*jeho chlapi musejí být večer do osmi v chatrči, nemůže vystát poflakování a plané žvanění a oni ho na slovo poslouchají, jeden větší hromotluk než druhý, přežili všechny bouře na světě a huby mají tak nevymáchané, že by pouhými řeči zabili psa, když se ale Gudmundur rozčílí, jsou z nich rázem pokorní a plaší hoši.*“ (Stefánsson, 2012, s. 35) Přesto kvůli nějaké neshodě, ke které mezi nimi v dávné minulosti došlo, spolu nemluví.

Gudrún je Gudmundurova dcera a taky správcová jejich rybářské chatrče, která se stará o blaho celé posádky. Její drobná malá postava s oblými tvářemi a jako sníh bílou kůží dělají nejednomu muži mžitky před očima. Může se proto zdát, že o nápadníky nemá nouzi. Jako dcera zrovna tak přísného tatky ale musím bohužel namítnout, že opak je pravdou, tedy, že nadbytek diváků, ale nedostatek nápadníků má co dočinění právě se zastrašujícím pohledem vašeho otce: „*občas si poskočí tím svým tanečním krokem a v chlapech v chatrči se něco zlomí, v těch drsných a větrem ošlehaných chlapech, vřelý cit a nespoutaný chtíč se někde v nich spletou v pevný uzel, který se nedá rozmotat. Ale Gudrún je Gudmundurova dcera a oni by raději skočili do moře ledového jak smrt, než by si něco začali s jeho dcerou.*“ (Stefánsson, 2012, s. 35)

Nielse Juul. Největší námořní hrdina Dánska, přezdívaný kapitán, v knize oslovovaný jako **Kolbein**. V dřívějších dobách Vikingů možná platilo pravidlo „čím více šrámů a jizev, tím více milenek“, jenže dnes je dnes a každá žena dá raději přednost zdravému ošklivci před krásným mrzákem. Při přečtení slova „kapitán“ se mi před očima jako na papír začala vykreslovat podobizna Kolbaina, která se téměř ve všem shodovala s následným popisem v knize: „*Žvýká krajíc tlustě namazaný máslem a paštikou, mrtvé oči Chlapce probodnou jako studené ruce.*“ (Stefánsson, 2012, s. 133) U někoho může tato charakteristika vzbuzovat strach, ten však potrvá jen do doby, než se na dalších stránkách dozvíme, že je Kolbein vedle toho všeho starý, slepý a nevrlý

dědek: „*Kdosi přejde kolem dveří a zasměje se, je to muž, ale jistě to nebude ten starý kapitán, tenhle smích je mladší, hlubší, skoro až veselý, a ten stařec se navíc málokdy směje, spíš to v něm vrže.*“ (Stefánsson, 2012, s. 129) Bouřlivý život tohoto muže byl dávno naplněn, tuhý kořínek však nedovolí jeho zaslouženému odchodu a později dochází k tomu, že „*metuzalémský věk a výjimečné postavení, jehož se mu následkem nejrůznějších okolností v jeho prostředí dostane, z něj činí až mytický zjev.*“ (Všetička, 1992, s. 26)

Andrea je Péturova družka, která se stará o blaho celé posádky. Podle Všetičky je to postava svorníka, která „*má v literárním díle podobnou funkci jako svorník v gotické klenbě – dává dohromady, spojuje a stmeluje určitou společenskou jednotku, jejíž vnitřní tendence jsou odstředivé, protikladné.*“ (Všetička, 1992, s. 26) Svého muže miluje, mlčky a s naprostou oddaností snáší hrubé a neromantické praktiky jeho milování, v hloubi její duše se však ukrývá romantická hrdinka, která touží po laskavých slovech, něžných dotecích a mladém svalnatém těle, o kterých se dočítá na stránkách románů, a které ztělesňuje jeden z členů posádky: „*Jsem blázen, pomyslí si Andrea, vždyť je o dvacet let mladší! Ale proč si v březnové noci odepřít pohled do tak hnědých očí, myšlenku na vláčné a pružné pohyby těla skrytého pod oblečením, na rovné bílé zuby bez jediné hnědé skvrnky od tabáku.*“ (Stefánsson, 2012, s. 37) Je to vlastně úplně přirozené, že toužíme po něčem, co nemáme, shledáváme potěšení v představách a tajných myšlenkách, které si podobně jako malíře do bytu zveme do své mysli, aby nám ji vymalovali v tónu zářivých barev.

Gudjón je velkostatkářem a manželem Geirtrúd, asi o třicet pět let mladší černovlásky, který neměl velmi lehký život. Tento spíše široký než vysoký muž věděl docela jistě, proč se oženit mladý: „*Vdáváme se a ženíme mladí, abychom mohli líhat těsně vedle sebe, když na zemi vládne tma a chlad.*“ (Stefánsson, 2012, s. 115) Jeho první žena byla velmi štíhlá, a tak se lidé často strachovali, aby ji nerozmačkal. Měli spolu tři děti, které když dospěly, odstěhovaly se. Záhy mu ještě k tomu zemřela manželka. A pak potkal Geirtrúd.

Geirtrúd. Jako vystřižená z pohádky o Popelce se z chudého děvčete stává bohatá paní. Odkud ale přišla a co doopravdy chce? Očima Všetičky bychom v ní mohli vidět ženu-sfingu, „*která v literárním díle představuje totéž, co sfinga ve starověkém*

Egyptě, tj. bytost záhadnou a nevyzpytatelnou. Podstatou této figury je, že zůstává záhadnou a neobjasněnou i v závěru díla.“ (Všetička, 1992, s. 29)

Jako služebnou si Geirtrúd přivedla **Helgu** spolu se svou minulostí do Gudjónova domu. Díky jejímu neobvyklému, často až výstřednímu chování se názory ostatních lidí na ni různí. Třeba Gudrún, manželka reverenda Thorvaldura, když ji poprvé zahlédla v přítomnosti její paní, řekla, že je *„stejně odtaziť a nespolečenská jako paní domu.“* (Stefánsson, 2012, s. 121) Bárður o ní pro změnu prohlásil, že *„v Helze je těžké se vyznat, dokonce si ani nemůžeš bejt jistej, jestli jí jsi ukradenej, nebo jestli tě má ráda, jestli jí život těší nebo ne, vážně, občas mám sto chutí na ni zařvat a skočit na ni, jen abych ji vyvedl z rovnováhy a zjistil, jestli jí zahlédnu alespoň malý kousek takové, jaká je doopravdy, ať už je jakákoliv.“* (Stefánsson, 2012, s. 132) Mimo jiné je Helga ženou střední postavy se špinavě plavými vlasy, které má vždy v týle sepnuty do pevného uzlu, což dodává jejímu obličejí přísný vzhled. Ráznost její duše můžeme odvodit také z jejích pohybů: *„pohybuje se svižně a rozhodně, sloveso váhat zná zřejmě jen z doslechu.“* (Stefánsson, 2012, s. 133)

Snorri. Pro někoho muž s dobrým srdcem, pro jiného zase někdo, kdo se dá utáhnout na vařenou nudli. Vlastní obchod a proto, že je mu líto chudých lidí a také těch, kteří zase tak chudí nejsou, jen zrovna nemají štěstí na úrodu nebo úlovky, prodává na dluh. Mezi dlužníky jsou lidé, kteří by svůj dluh rádi splatili, ale bohužel nemají z čeho, a pak jsou tu také ti, kteří peníze znovu nabydou, ale proč by je měli obětovat za splacení dluhů, když by Snorri neublížil ani mouše, a tak se nemusí bát, že by na ně s placením naléhal nebo jim dokonce vyhrožoval. *„Brynjólfur se tím směrem ještě ani nepodíval, přestože Snorri ho tím svým váhavým, omluvným tónem už dvakrát nabádal, aby se pustil do práce.“* (Stefánsson, 2012, s. 153)

Núlli a Jón, tesař a truhlář, bratři, kteří kdysi společně postavili školu, k níž využili norské dřevo ze ztroskotané lodě. Když byla stavba téměř u konce a Núlli se chystal zatlouct svůj poslední hřebík, udělal „buch“ a jakoby se to „buch“ ozvalo i v jeho srdci a on zemřel. Odjakživa byli neuvěřitelně sehraní, po smrti obou rodičů se jejich pouto ještě zesílilo a prohloubilo. O to těžší pak bylo přijmout a vyrovnat se se smrtí jediné osoby, která svým odchodem zanechala v našem srdci jen jednu velkou hlubokou díru.

3. 3 Vztahy mezi mužem a ženou

Charles Darwin kdysi řekl: „*Nikdo nezpochybňuje, že se býk ve svých sklonech liší od krávy, kanec je jiný než bachyně, a hřebec je jiný než kobyła.*“ (Riddley, 1999, s. 203) Nejenže jinak vypadají, odlišují se také svým chováním, zvyky, myšlením a v poslední řadě svými pudy.

„*Autor prostřednictvím postavy překračuje své ego – modeluje či zkoumá odlišné postoje, pohlíží na svět očima druhého pohlaví, (...) apod.*“ (Peterka, 2007, s. 217) Zatímco muže to táhne do neznáma, pátrat po zdrojích, které jsou pohyblivé, vzdálené a často nepředvídatelné, ženy zůstávají doma, obtížené dětmi.

Veškeré tyto odlišnosti však jdou stranou v okamžiku, když se na scéně objeví potřeba fyzické lásky, kterou se zejména Islandčané nesnaží nijak skrývat: „*Při procházce parkem, kterých je v Reykjavíku nespočetně, lze v létě pozorovat, jak probíhá láska pod širým nebem, což by i kontinentálnímu milovníkovi života nahnalo ruměnec do tváře.*“ (Zeman, 2002, s. 164)

3. 3. 1 Jak mládí potkalo ženu

Nakolik těžké může být porozumět ženám bez toho, který by nás zavedl do útrobu tohoto navenek něžného, uvnitř ale často nedůtklivého pohlaví a zároveň dal vodítko k tomu, jak si tuto „netýkavost“ podmanit k obrazu svému, o tom se přesvědčil Chlapec vyrůstající bez otce, jehož nahradily hříšně hrubé myšlenky a sprostosti jeho loveckých druhů, které mají za následek, že i věc tak nevinná jako poezie, s sebou přináší představy víceméně nemravné: „*Chlapec si ty věty mumlá, oči tak zářivé, že tam, kde je ona, nebývá nikdy noc, nic není sladké bez tebe – ale vytanou mu na mysl její prsa.*“ (Stefánsson, 2012, s. 55) Svou nezkušeností zmateně tápe a rmoutí se pro to, co je jinak všem mužům přirozené: „*(...) v hlavě se mu kupí obrazy a slova a jemu stojí jako svíčka. Ted' už se nebude moct Gudrún nikdy podívat do očí.*“ (Stefánsson, 2012, s. 56) Na kuráži mu nepřidají ani ostřílené Islandské dívky, které se „*posmívají pohlavní neobratnosti islandských mužů.*“ (Zeman, 2002, s. 164) Zkrátka a dobře se mezi o tolik mentálně vyspělejšími dívkami cítí jako ryba na souši: „*Ragnheid chlapce beze studu nepokrytě pozoruje, jako by si ho chtěla osahat očima, a on neví, co si počít.*

Co má například dělat s těma svýma rukama, tak dlouhýma a ošklivýma, co mu pořád překáží?“ (Stefánsson, 2012, s. 146)

3. 3. 2 Snorri a Aldís

V dobrém i ve zlém. I to si nejspíš slibovali Snorri s Aldís, když spolu vstupovali do manželství. Soužití dvou lidí bývá často plné nástrah a nevyzpytatelných okamžiků, smíchu i pláče, radosti i zármutku. Jeden den žijeme idylickým rodinným životem a stačí jedna noc, jedno zaúpění od bolesti a všechno se zhroutlí jako domeček z karet.

Snorri spolu s Aldís a jejich syny by si nejspíše žili šťastným rodinným životem až do smrti, kdyby jednoho dne Aldís nezasáhla krutá nemoc, která přišla zčista jasna jako bouře za slunného dne, po níž následovaly jen měsíce protkané nejistotou a čekáním na to, co bude dál: *„občas se probudím a cítím v sobě cizí studené ruce.“* (Stefánsson, 2012, s. 154)

Nicméně, jako se i po bouři vyčásí, tak se i Aldís ze své nemoci vyléčí. Ovšem za jakou cenu? A byl Bůh v jejím případě milosrdný anebo spíš sobecký? Aldís, při níž smrt byla tak blízko, že skoro jistě cítila její dech na své kůži, považovala své vyléčení za probuzení ze špatného snu a tudíž i jako novou šanci od Boha na nový začátek. Odchází do kláštera a stává se jeptiškou. Snorri zůstává sám, bez manželky, kterou mu Bůh nakonec tak či tak vzal.

3. 3. 3 Gudjón a Geirtrúd

Gudjón a Geirtrúd by se dali přirovnat ke dvěma kouskům skládačky puzzle, které jsou na pohled naprosto odlišné, ale přece do sebe přesně zapadají.

Když Gudjónovi odešly děti a zemřela jeho první žena, zhroutl se mu celý svět. Neměl lásku, neměl potěšení v podobě vlastních dětí nebo vnoučat, neměl zkrátka nic, jen svůj majetek, který mu nebyl ničím jiným, než němým společníkem, skýtající chlad a sužující pocit prázdnoty. V takových chvílích dělají zoufalí lidé zoufalé činy, proto si jako lék na svou beznaděj pořídil pistoli a dál už postupoval podle instrukcí, které se

nám často podbízí na stránkách dobrodružné literatury, a několikrát si ji přiložil ke spánku. Nikdy z ní ale neměl odvahu vystřelit.

Pak potkal Geirtúd, která ho vytáhla z jeho smutku jako tonoucího z louže. Vlastně se tak trochu zachránili oba. Ať už to byly peníze nebo šarm postaršího muže, co zaujalo Geirtrúd, anebo žena-trofej, která Gudjóna ani tak nepřitahovala svou vnitřní krásou, jako tou vnější: „*Ženská krása tkví k trojici mládí, postava a tvář.*“ (Ridley, 1999, s. 241) Tím, že se našli a spojili své životy, se zbavili své osamělosti.

3. 3. 4 Andrea a Pétur

Andrea žije se svým manželem Péturem ve zdánlivě šťastném manželství. Svého muže miluje, přesto v jejich vztahu postrádá něhu a jemné zacházení: „*Jednou si odskočil s Andreou do solírny, natáhli si plachtu přes neustále rostoucí stoh solených tresek, už je tak vysoký, že se Pétur při tom nemusí sklánět.*“ (Stefánsson, 2012, s. 23)

Nechává se strhnout šarmem Bárdura, muže, který nachází potěšení v četbě poezie. Kvůli němu tvrdí, že „*existují chlapi, ve kterých je něco víc než svaly a touha po rybách a ženským rozkroku.*“ (Stefánsson, 2012, s. 24) Tato Bárdurova odlišnost ji začne přitahovat natolik, že kolikrát neskončí jen u zasněných představ, což ale pro Islandčany není nic neobvyklého: „*Islandčané navazují mimomanželský styk, ale to neznamena, že z citového hlediska je něco v nepořádku. Je to snaha k někomu se přivínout.*“ (Zeman, 2002, s. 164) Výsledkem tužeb a nenaplněných přání je milostný trojúhelník, jež vytváří „*konfiguraci, vzájemně spjaté uskupení postav v literárním díle, založené obvykle na vztazích milostných.*“ (Všetička, 1992, s. 29.) Každý toužíme po tom, čeho se nám nedostává.

3. 3. 5 Arni a Sesselja

Ani v současné době není ničím neobvyklým, když člověk musí za prací dojíždět. Jediný dopravní prostředek, který ale Arni vlastní, jsou jeho vlastní nohy a tak pro velkou vzdálenost musí zůstat v osadě spolu s ostatními rybáři, daleko od vlastního domova.

Jen co se však každému úlovku dostane hojného množství soli, neotálí ani vteřinu a vydává se nazpět domů, kdy mu mnohdy v cestě nezabrání ani bouřlivý severák, mráz a sníh, pro které nevidí ani na krok. Jeho kamarádi si z něj často utahují, že se „*honí za pérem*.“ (Stefánsson, 2012, s. 24)

Pokud je v osadě práce až nad hlavu, posílá své ženě alespoň dopisy, které, vzhledem k tomu, že neumí psát, za něj píše Chlapec: „*Stýská se mi po tobě, stýská se mi po tobě, když se probouzím, když svírám veslo, stýská se mi po tobě, když navlékám návnady, když kuchám ryby, stýská se mi po tom, když se děcka smějou a ptají se mě na něco, na co neumím odpovědět, ale ty bys to určitě uměla*“, a který, díky tomu, že hodně čte, má také barvitou představivost, kterou nesměle odkrývá s ruměncem na tváři: „*stýská se mi po tvých rtech, nadrech a rozkroku*.“ (Stefánsson, 2012, s. 25)

Tímto gestem tedy Chlapec povýšil ze své původní pozice rohožky, o níž si ostatní dřou své zablácené boty velikosti lodí na „*postillon d'amour*“, (Všetička, 1992, s. 29) poslíčka lásky, jakožto „*dospívající hoch, který koná služby starší osobě*“ (Všetička, 1992, s. 29) ve věcech milostných.

3. 3. 6 Chlapcovi rodiče

Chlapcova matka vyrůstala u cizích lidí, kteří ji neměli příliš v lásce, dokonce ji trestali i za to, že se chtěla učit. Naštěstí měla sama tolik vůle a odhodlání, že ani trestání a kárání její nadšení nezdolalo. „*Ona se naučila číst, sledovala, jak se učí číst sedlákovi synkové, a pak přečetla všechno, na co přišla*.“ (Stefánsson, 2012, s. 38)

Četba byla nejen klíčem k osamostatnění se, k odchodu z tohoto vězení, ale také tím, co ji sblížilo s jejím mužem. Pro svou vzdělanost se i navzdory chudobě vyhnuli rolnickému životu a opatřili si chatrč s kouskem půdy, jednou krávou a padesáti ovci. Protože ale byla půda na obdělávání příliš tvrdá a louky zase hodně promáčené, nezbývalo jim nic jiného, než se přizívat rybolovem – ostatně, jako každý jiný osadník v této zemi. Tyto chvíle byly pro oba velmi tíživé, kvůli rybolovu byli odloučení na pět až šest měsíců, a matka zůstávala v chatrči sama s dvěma dětmi a strachem. Strachem, zda se ještě někdy uvidí se svým drahým, který vyplul na tmavé a zrádné moře, plná obav, které se nakonec staly skutečností: „*Co se stalo s tvýma očima, které ve mně viděly krásku, ruce, co lechtaly děti, hlas, který od nich zaháněl tmu?*“ (Stefánsson, 2012, s. 40)

4. Motivy díla

Motiv představuje „základní dynamickou složku díla, která vytváří epickou dějovost nebo lyrické napětí.“ (Petrů, 2002, s. 102) Je to jako síla rybářských vesel, jenž pohání kupředu loď, která svou přídí rozráží vodní hladinu a obnažuje její hladký povrch.

4. 1 Pomilovat, nakrmit, ochránit

Dalo by se říct, že je tomu tak odjakživa. Vždyť už od pravěku zastával muž úlohu jak lovce, tak ochránce a v neposlední řadě se podílel na rozrůstání své (a někdy i cizí) smečky. Honění se po lese za běžající čtyřnohou flákotou, tahání ženu za vlasy během milostných hrátek nebo střežení svého teritoria ve dne v noci před nezvanými hosty, toto všechno skrz geny předávali dalším generacím pro zachování špetky mužnosti u svého druhu. A kus takového pravěkého muže v sobě nosí i naši hrdinové.

Pétur, ať už jeho maximální nasazení při velení posádky a lovu ryb, anebo oddávání se erotickým hrátkám na hromadě ryb. Árni, kterému je útěchou za každodenní tvrdou práci, pomocí níž živí a šatí rodinu, tolik očekávaný návrat do Sesseljina klínu. Gudmundur se smysly hlídacího psa, číhá a pozoruje a svou dceru střeží jako oko v hlavě, aby o ni někdo ani pohledem nezavadil. Chlapec, který při pohledu na jakoukoli dívku ztratí jak hlavu, tak slova. Jediné, co ho neopouští, jsou představy jejího nahého těla.

A nakonec kapitán a jeho vášnivá touha po lovu, plavbě na neklidném moři, burácejících vlnách, které hladově dorážejí na trup lodi, při které smrt obemkne naši loď, jako se had ovíjí kolem své kořisti. Jsme jí tak blízko, cítíme, jak nám strachem vyvstávají chlupy na těle. Po chvíli se sevření uvolní, vlny uklidní, skoro jako by nás nějaké neviditelné ruce vytahovaly smrti ze chřtánu. Je po všem a my stojíme na palubě s vypjatou hrudí a pocitem hrdiny, pod kalhoty ale s roztřesenými koleny a o trochu výše s knedlíkem v krku.

4. 2 Bůh

V životě prožíváme chvíle, které jsou bezstarostné, šťastné, kdy nemáme žádný důvod něčeho se obávat nebo o někoho strachovat. Co ale dělat, když naopak nastanou okamžiky bolesti a strachu? V takových chvílích hledáme často oporu u našich nejbližších, jako jsou přátelé, rodina nebo jiní blízcí příbuzní. Zpravidla nám to ale nestačí a tak hledáme ještě něco silnějšího, co by nám mohlo pomoci překonat tyto nesnáze, a právě tehdy se obracíme k Bohu.

A kdo nebo co to vlastně je? Je to člověk anebo jen nějaká myšlenka, která nám pomáhá překonat těžké chvíle? Nedá se říct, že by Bůh měl univerzální podobu, u někoho představuje starce s dlouhým šedým plnovousem, u jiného zase drobné světlo poletující v temnotách. My k němu mlčky promlouváme a žádáme ho o splnění našich tužeb, odvrácení zármutku, odehnání nemoci, přimlouváme se za ty, kteří jsou našemu srdci neblíží. Když se pak naše přání vyplní, pokorně mu za ně poděkujeme. A tím také vzroste naše víra v něj – obrátili jsme se k němu s prosbou a ta se vyplnila. Tak proč to nezkusit znovu?

Jenže co potom, když se to jednou nepovede? Co když naše prosby nevyslyší? Chtěli jsme snad přespříliš? Modlili jsme se málo anebo se jen jedenkrát zapomněli pomodlit, a proto na nás zanevřel? Anebo žádný bůh neexistuje a to všechno kolem byly jen náhody?

Má smysl se namáhat, pomocí svých prstů pokrývat člun neviditelnými znaky křížů a bláhově doufat, že se všichni opět šťastně vrátíme domů? „*Muži sedí na prkénku a spoléhají na Boha.*“ (Stefánsson, 2012, s. 55) Křížujeme se, když si oblékáme rybářský mundúr, abychom neprochladli. Jenže Bohu je často fuk, jestli jsme dobří nebo zlí, pokorní nebo chtiví, před polárním větrem nás to neuchrání: „*Mou lásku za koženou bundu, mou radost a štěstí za koženou bundu.*“ (Stefánsson, 2012, s. 69) Křížem žehnáme šňůrám s háčky, návnadám, aby byl náš lov pokud možno co nejzdařilejší. I to je však k ničemu, když už pro tak marnou záchranu promrzlého kamaráda pohltí naše úlovky hladová tlama temného oceánu: „*Všechny šňůry vytáhly obtěžkané rybami kromě té jeho. Je to pekelná křivda, přes tři hodiny bez ustání vesloval, další tři hodiny držel loď proti větru a přílivu, a co za to má, nic, ryby nechají v moři, ať se tam klidně houpou na háčcích.*“ (Stefánsson, 2012, s. 71)

Někdy jsme sami proti sobě svou tvrdohlavostí a pohodlným životem. Bůh stvořil ptákům křídla, aby mohli létat, rybám zase ploutve, aby mohly plavat, člověku nohy, aby chodil. Tak proč na tom něco měnit? Zbytečně vynakládat své úsilí pro něco, co můžeme logicky ospravedlnit? „*Jistěže bychom se mohli naučit plavat, ale, Pane, nedali bychom tím najevo, že Ti nevěříme, jako bychom tak trochu chtěli opravit něco na Tvém stvoření?*“ (Stefánsson, 2012, s. 45)

4. 3 Slabost a síla

Mohou být lidé slabí nebo silní svým tělem, jedni jsou štíhlí jako proutek, moc toho nepojí, tudíž ani nejsou příliš zdatní při výkonu těžší fyzické činnosti. A pak tu máme ty, kteří mají tělo samý sval, provést náročnější práci je pro ně hračka, a jsou velmi výkonní.

Vedle tělesného vzrůstu tu máme taky ty, kteří mohou být silnými nebo slabými svou povahou. Slabší lidé si obvykle nedokáží prosadit svůj názor, žijí v ústraní, ve stínu průbojnějších, kterým se ve většině případů bez jakéhokoli odporu podřídí. Silnější, dominantní jedinci jsou naopak samostatnější, tvořiví, lehce překonávají překážky, které jim stojí v cestě za jejich cílem.

Bez nějakých pochyb můžeme říct, že silným jedincem je Pétur, který pro svou povahu vůdce vede ostatní, udílí jim úkoly, rozhoduje o tom, kdy jsou vhodné podmínky pro vyplutí na moře a lov. Dalším silákem je tu Einar. Ten na rozdíl od Péture není silný svým zevnějškem, nýbrž svým duchem. Zejména Einar patří mezi ty, kteří kvůli svému nedostatku v jedné oblasti – u Einara je to malá tělesná schránka – se snaží vyšvihnout nad ostatní v jiné, například vysokým sebevědomím.

I když o síle těchto mužů nemůže být pochyb, mně samotné se jako nejsilnějšími osobnostmi tohoto příběhu jevily zejména ženy.

Sesselja se musí postarat o děti a celou domácnost, zatímco její muž obstarává obživu. Nedělá ale jen to. Pokaždé, když skončí lovecká sezóna a její manžel zavítá domů, musí mít všechno pod kontrolou, musí být pozitivně naladěná, musí ujistit svého muže, že všechno zvládá, že se jim dobře daří, a podpořit ho v jeho další cestě za rybami. V neposlední řadě mu také musí být oporou fyzickou a to v kteroukoli dobu, kdy si to žádá, otevřít mu svůj klín a ukojit jeho tužby, které tak silně celé měsíce potlačuje.

Bryndís je svobodnou matkou tří dětí. Ztratila muže, otce i bratra, nezbyl jí na světě nikdo, kdo by se o ni postaral a za ni postavil, a přesto na sobě nedává nic znát a za své děti bojuje jako lvice: „*Je tak rozhodná, tak silná, nikdo nechápe, jak to sama s třemi dětmi zvládá. Soudce Lárus chtěl před časem rodinu rozdělit a děti poslat k pěstounům, ale jí se nějakým nepochopitelným způsobem podařilo tu hrozbu odvrátit.*“ (Stefánsson, 2012, s. 163)

Andrea je zase jako maják v pustém moři. O své chlapy se stará, jak nejlépe může. Před zahájením výpravy jim připravuje vydatnou snídani, jejímž základem není nic jiného než pravá silná černá káva, která nedovolí ani tomu nejnavenějšimu rybáři zamhouřit oči. Po návratu na ně zase čeká s teplou honosnou domácí večeří. Vedle toho pere jejich oblečení, zašívá sítě, solí nalovené ryby, aby vydržely čerstvé do doby, než odputují na trh.

Zdalo by se, že jsou to obyčejné věci, které dělá skoro každá dnešní žena starající se o domácnost. V těchto podmínkách je to ale něco jiného. Například obyčejný muž, který nemá doma nikoho, kdo by mu uvařil, si může zajít do obchodu nebo restaurace – kdežto rybář, žijící v pusté osadě, si ji nemá kam jít koupit a s kručícím žaludkem se těžko vyráží na novou výpravu.

Podobně je tomu u oblečení, kdy běžný muž si ho může odnést do čistírny, kde mu ho vyperou i usuší, nebo použít veřejnou pračku; otevřeš dvířka, zacvakneš a zmáčkneš čudlík. S rybářem je to horší. Ten potřebuje někoho, kdo mu připraví teplé, čisté a hlavně suché oblečení na další výpravu, zatímco náplní jeho práce bude úprava ryb, příprava nástrah a vybavení lodi na další cestu. Je zkrátka nemožné bez něj vyplout na širé moře, kde nás trýzní studený severský vítr, kropí ledová voda a štípe ostrý sníh. Pokud je nebude mít, umrzne.

Vedle Andrei je tu Gudrún, Gudmundurova dcera, která zastává stejnou práci jako ona. Ženy tady ztělesňují bóji v rozlehlém moři, jakési srdce oceánu, které muži potřebují a ke kterému se neustále navracejí jako k těžítku, aby je severní vítr neodvál až na kraj světa.

A tak jako každá vlastnost, má i síla svůj protějšek a tím je slabost. Vynášení splašků a snášení posměšků ostatních rybářů jen proto, že jsme nejmladší, nejen o tom by mohl Chlapec vyprávět.

A při pohledu na Gvendura nám z jeho mohutného zjevu naskočí husí kůže, avšak pod tvrdou slupkou se skrývá měkké srdce, které má Gvendur na správném místě. Je milý, laskavý, citlivý, a když se mu ostatní posmívají za jeho tělesnou schránku, celý

skleslý se odšourá do pozadí, aby nikdo neviděl, jak je mu to líto. Jeho nejlepší kamarád Einar ho považuje za slabého hlavně kvůli své slabosti pro hudbu: „*Obr Gvendur dokonce potají na chvíličku zavře oči, hudba mu vždycky připomíná cosi dobrého a krásného (...), nerad by ale, aby si toho Einar všiml, určitě se mu nelíbí, když muži zavírají oči v bdělém stavu.*“ (Stefánsson, 2012, s. 45)

4. 4 Smrt

„*Pak přišel soused a zhasl světlo světa.*“ (Stefánsson, 2012, s. 39) A co vlastně znamená smrt? Samota? Odloučení? Pocit prázdnoty? Anebo nejistota v to, co bude následovat po ní? Na světě prožíváme jako sluncem prosvícené dny plné smíchu, radosti i pláče, zábavy, polibků, a pak najednou přijde něco, co nám to všechno sebere, a nám zůstanou jen vzpomínky a ruce, co nemají koho obejmout. Někteří považují smrt za nový začátek. V jednom směru mají pravdu, nový začátek to jistě je, ale už neříkají, jak bude vypadat.

S milovanou osobou neztrácíme jen tvrdou schránku, místo, uvnitř kterého kdysi proudila krev, a myšlenky splašeně vířily všemi směry. Ztrácíme životního druhá, ztrácíme kousek sebe. Z ničeho nic se nám v životě objeví pustina, jakási díra, a my si nevíme rady, čím ji zaplnit. Cítíme se sami, prázdní, nic nám nechutná, nic se nám nechce, jako bychom zemřeli my sami, a ne osoba, kterou jsme tak milovali.

Jenže co s tím můžeme udělat? Jak proti tomu můžeme bojovat? Nijak. Na jediné, co se zmůžeme, jsou jen slzy: „*Slzy tiší bolest, přinášejí úlevu, ale ne dostatečnou, nedají se navléci na šňůru a spustit jako třpytivé lano do temné hlubiny a vytáhnout ty, kteří zemřeli, třebaže měli žít*“ (Stefánsson, 2012, s. 81) a pak slova, kterými si jako provázkem k sobě přivážeme onu osobu, aby nám neuletěla, a nadobro tak nezmizela z našich očí: „*Naše slova jsou takoví záchranáři, jsou neustále v akci a mají za úkol zachránit uplynulé události a vyhaslé životy před černou dírou zapomnění, což není zdaleka lehké poslání.*“ (Stefánsson, 2012, s. 12)

Jak málo stránek stačí k tomu, aby se z mladého silného muže stala ledová schránka pustá uvnitř. Nečekaným obratem děje s sebou sice „*peripetie přináší rozhodující změnu, jež byla sice připravována, protože celou svou podstatou tkví v události, ale zároveň je překvapující,*“ (Všetička, 1992, s. 56) neboť i v té

nejzoufalejší situaci doufáme, že se mlhy rozestoupí a my v dálce spatříme světlo majáku.

Když zemře Bárður, je to jako rána pěstí do obličeje, kterou Chlapec uštědřil Einarovi na lodi. Z obvyklé plavby za úlovkem se stane cesta za neštěstím, obloha se zatáhne, vítr zesílí a ten, který se až příliš soustředil na zapamatování pár veršů, si zapomněl koženou bundu, a tím mu pouhé vykročení na palubu zajistilo vykročení na onen svět. „*Skoro jako by se země pod tou vahou prohýbala, i když je ztvrdlá mrazem, kamením a miliony let, ale mrtvý člověk je o tolik těžší než živý, světelný záblesk vzpomínek se přetavil v temný těžký kov.*“ (Stefánsson, 2012, s. 78)

Jón pak v knize srovnává rozdílné pohledy mužů a žen na smrt milované osoby. Zatímco muži berou smrt jako možnost, s kterou se při tomto nebezpečném povolání musí počítat, Andrea to při pohledu na jejich lhostejnost pocítuje jako zradu. Oni sice jsou smrtí svého druhu skleslí, ale po chvíli už spokojeně chroupají tmavý chléb a usrkávají černou kávu a zatím někde pod nimi leží na stole muž, který, aniž by někomu kdy ublížil, nepozře už ani sousto. „*Andrea mu pomáhá, donutí ho něco sníst, zabalí mu kousek soleného skopového, v neděli z něj měla být polévka, však oni to přežijou, uvažuje Andrea a popadne ji prudký vztek na ty muže venku, kteří už začali zpracovávat úlovek, cítí k nim skoro nenávist za to, že jsou naživu, ke všem čtyřem.*“ (Stefánsson, 2012, s. 82)

A pak je tu Miltonův Ztracený ráj, jehož verše oblouznily Bárdovu mysl natolik, že si zapomněl obléct bundu a umrzl. To ony jsou na vině. Doslova se vecpaly Bárdovi do hlavy a sobecky z ní vystrnadily všechno ostatní. Zrada, kterou pak Chlapec prožívá, je nesnesitelná: „*Moře je stvůra, která nikdy nespí.*“ (Stefánsson, 2012, s. 44)

4. 5. Proč často děláme to, co děláme?

V životě každého člověka jsou dny, kdy se necítí zcela ve své kůži. Má kolem sebe ale rodinu, přátele nebo alespoň zvíře, jenž se nezdráhá nastavit svou chlupatou kůži jako náplast první pomoci.

Chlapec

Komu ale složí hlavu do klína Chlapec, který rodinu nemá a nejlepší přítel je coby pokrm na hostině, kam žádný živý nesmí? „*Tíží ho smutek, bolí ho u srdce, ale*

taky se mu tolik chce čůrat, že všechno ostatní musí stranou. Nutkání je tak naléhavé, že se neodvažuje zakašlat, neodvažuje se ani plakat, protože přeplněný močový měchýř by nemusel vydržet sebemenší námahu a on by si mohl ucvrknout. To jen dokazuje, jaký jsem mamlas, uvažuje v duchu a chvilku se utápí v sebelítosti, jenže komu se chce čůrat, tomu se prostě chce čůrat, a když s tím člověk dlouho otálí, stane se ta potřeba přímo neodbytnou.“ (Stefánsson, 2012, s. 126)

Sebetrýzeň za to, že si dovolil zůstat naživu: „*Křeslo je neuvěřitelně měkoučké a sedět v něm je tak ukrutně příjemné, že se chlapec bezděky usměje, hned se ale rychle kousne do rtu.*“ (Stefánsson, 2012, s. 128) Jeho přítel je mrtvý, umrzl na širém moři a Chlapec místo toho, aby truchlil, se odváží usmát.

Aldís

O Aldís víme jenom to, že ještě před svým onemocněním byla věrnou manželkou a milující matkou svých dvou synů. Proč se však po svém uzdravení znovu nevrátila ke své rodině a místo toho se zavřela do kláštera? Důvodů může být mnoho, třeba její manžel.

Snorri je příkladem člověka s dobrým srdcem, které mu však více škodí, než prospívá. Vede svůj vlastní obchod, ale kvůli tomu, že nedokáže říct ne, neustále prodává na dluh, k jehož splácení se nikdo nemá, a tak dluhy převyšují majetek. Do rodiny tím nepřináší jen dluhy, ale navíc i spoustu starostí, starosti o to, co bude zítra.

Možná, že právě to přimělo jeho ženu k tomu, že se odevzdala spíše do rukou Boha, než zpět do rukou svého muže, které by se mohly kdykoli pod tou tíhou dluhů protrhnout a rázem by z nich vypadla jak ona, tak její děti. Nemoc jí otevřela oči a ona ve svém muži začala vidět pouhou loutku, za jejíž provázky tahají lidé, jak se jim zachce a on si to nechá líbit. Ona potřebovala přesný opak, potřebovala někoho, kdo se postaví za ni a její děti, někoho s pevnou vůlí, někoho, kdo si nenechá skákat na hlavu, ale bude se prát za svá práva zuby nehty.

Snorri

Snorri. V době, kdy jeho žena onemocněla a byla převezena do Reykjavíku, dal své lodi jméno *Naděje* v domnění, že snad občasná návštěva na ní přinese kýžené ovoce. Samozřejmě, že je velmi důležité, aby člověk měl naději, víru v něco dobrého, lepšího, myšlenku na dobrý konec.

Jenže představy nejsou činy. Proč místo vidin na její uzdravení, utváření si jakýchsi obrazů zdravé Aldís ve své mysli, opětovného modlení se k Bohu, proč raději něco nepodnikl? Mohl poslat pro zkušené lékaře nebo si mohl do obchodu najmout nějakou pomocnou sílu, která by ho zastoupila a být tak neustále po boku Aldís. Je to stejné jako bychom uprostřed suché, vyprahlé země zasadili semínko a doufali, že zaprší a nám z něj vyroste mohutný strom, místo toho, abychom k němu každý den chodili s konví plnou vody a dostatečně ho zalévali.

Jón

Po smrti bratra Núlliho už Jón ani zdaleka nebyl tím, kým býval dříve. Když zhasl plamínek bratrova života, ten jeho se začal jaksi mihotat, slábnout, jako by mu zrovna tak začal docházet vzduch, který se už nikdy nedostane do bratrových plic: „*Mohli jsme jen sledovat, jak ho to užírá, smutek, stesk a samota z něj udělaly hotovou trosku.*“ (Stefánsson, 2012, s. 159) A pak přišla Gunnhild a to bylo něco jako vynoření se z tmavé nekonečné hloubky oceánu nad jeho hladinu. Zajímavé, jak to dvě naprosto odlišné osoby – Jóna, stydlivého a tichého, a Gunnhild – prostěřkou a ráznou, táhne k sobě jako magnet na lednici.

Gunnhild je sama, zrazena milencem, který se nehodlá přiznat ke svému dítěti, pochopila, že v životě to chodí jinak než v pohádkách, tady láska netrvá věčně, někdy u nás zůstane pouze přes noc a ráno se zase po špičkách neslyšně vytratí. Ona je na zklamání zvyklá, teď ale není sama, má syna a musí se o něj postarat. „*Pro lidskou samici může být výhodnější zvolit si za manžela nezadaného nekňubu, který se kolem ní bude otáčet a pomůže jí s výchovou dětí, než se provdat za záletného playboye, a pak se o všechno starat sama.*“ (Ridley, 1999, s. 153)

Po spojení svého a Jónova života nejenže zajistí svému synovi domov a lásku náhradního otce, ale pomůže tím také Jónovi, který kvůli svému dobrému srdci ztrácí půdu pod nohama. Znovu mu navrátí ztracený pocit domova, kdy po příchodu z práce na nás nečekají jen holé stěny a prázdný gauč, který se zdá být nekonečně dlouhý, když se na něj nemáme s kým posadit, ale úsměv, vlídná slova a vřelé objetí, které nás ujistí v tom, že vedle sebe máme opět někoho, kdo nás má rád a komu jeho lásku můžeme opětovat.

Brynjólfur

Brynjólfur býval v mládí chudý, zato ale veselý a pracovitý, s milující ženou zažili těžké chvíle, ale i přes to všechno to vždycky nějak ustáli: „*S Oláfii měli hluboko do kapsy a na krku tři stonavé děti, noc co noc sedával s některým z nich v klíně, úzkostlivě poslouchal jeho přerývaný dech a zoufale se snažil od toho drobného křehkého tělíčka odehnat smrt*“.
(Stefánsson, 2012, s. 164)

Léta ubíhala, děti rostly, žena stárla a on dostal pocit, že jsou na světě věci, které jsou spojené pouze s mládím, které když pomine, vytratí se i ony jako sny po promnutí očí: „*Proč už mě netěší se na ni dívat? Kdysi pro mě znamenalo všechno na světě, že se vedle ní můžu probouzet, cítit její pevné tělo, vzít do rukou její těžká prsa, třeba jen proto, abych je mohl držet a něco jí říkat, jen tak něco plácát, a ona mu taky něco vyprávěla, to bylo tak prima*“.
(Stefánsson, 2012, s. 165)

Lidé zestárnou a na to, co bylo předtím, jim zůstanou jen vzpomínky, jak ty dobré, tak ty špatné. Je pravda, že někteří žijí šťastně až do smrti, těší je každá chvíle, kterou můžou strávit bok po boku, a i po padesáti letech manželství se chovají, jako by to bylo teprve včera, co na střídačku usrkávali limonádu jedním brčkem.

Naneštěstí jsou tu ale takoví, kterým s rostoucím věkem roste i pocit úzkosti. Úzkosti z toho, že ustane dětský dupot řítící se jako divoká voda po schodech pokaždé, když jsme přišli domů z práce, burácející smích, který nás rušil při čtení novin a že plné rty chutnající po povidlech, které nás dříve líbali ještě předtím, než jsme si stačili zout boty, se změni ve svrasklou švestku. Život najednou postrádal smysl, který pak Brynjólfur znovu našel v alkoholu, v jehož opojení bylo najednou všechno snazší, a který působil jako chladivá mast na popálenou kůži.

A pak je tu ještě Bryndís jako ztělesněné mládí. S myšlenkami na ni a jejich domnělý společný život jakoby se znovu vrátil do svých mladých let, ještě je toho tolik, co by chtěl zkusit. Dřívější pocit lásky k Oláfii vystřídá silná nenávisť za to, že je mu dělovou koulí, kterou má přivázanou k noze, od které se nemůže hnout, nedovolí mu být zase šťastným, bláznivě zamilovaným, cítí se jako vězeň ve svém vlastním manželství, které ho svým stereotypním chodem ubíjí, dusí ho a nedává mu žádný podnět k radosti, něco, na co by se mohl těšit každé ráno, jen co by otevřel oči.

Lásce nikdy úplně neporozumíme. Žijeme s někým a jsme šťastní, máme děti, prožíváme všední dny i dny plné dobrodružství a myslíme si, že to tak má být. Pak ale potkáme někoho jiného, staré pocity se zničehonic rozplynou jako pára nad hrncem

a probudí se nové, silnější a všechno to, co jsme za ta léta budovali a prožili, jde stranou, a my začínáme znovu, s někým jiným, docela jiný příběh.

4. 6 Sny

„Březen i celý svět zbělaly sněhem, ale docela sněhobílé nebyly, protože tady nic úplně sněhobílé nebývá, ať si napadne sněhu, kolik chce, ať si obloha a oceán přimrznou k sobě a chlad pronikne až k srdci. Tam, kde bydlí sny, bílá barva nikdy úplně nezvítězí.“ (Stefánsson, 2012, s. 15)

Mohou být kruté, ale někdy nás zase naopak dokáží pohladit. Z ničeho nic se můžeme ocitnout uvnitř hořícího domu, ze kterého se zoufale snažíme dostat ven. Hledáme východ, dveře nebo alespoň nějakou skulinku, kudy bychom mohli uniknout. Nic tu však není a my bezmocně klesneme na rozpálenou podlahu, která pod návalem ohnivých jazyků začíná pomalu prskat, stejně tak jako praská dřevo, když na Vánoce zatápíme v krbu.

Praskání zní stejně a přece je tak jiné, tady nejsme obklopeni rodinou, jen žhavými trámy, které na nás vrhají své hrozné rozpraskané obličejy, necítíme příjemné teplo domova, ale teplo, jehož plameny kolem sebe metají kouř, jež se nám dostává do plic a pomalu nás dusí. A přece stačí tak málo. Jen otevřít oči, promnout si víčka a rázem bude po všem.

Kolikrát se ale do říše snů noříme za zcela jiným účelem, vrháme se do její náruče, abychom nemuseli snášet útrapy, které s sebou přináší každodenní život, jako jsou ztráta, smutek, žal a nesnesitelný pocit prázdnoty. *„Sny nás někdy osvobodí od života. Jsou jako sluneční svit schovaný za reálným světem. Na dně ledového večera uleháme ke spánku, dům se kymácí pod náporu severáku, tenké okenní tabulky se chvějí, my zavřeme oči a svítí na nás sluníčko.“* (Stefánsson, 2012, s. 125)

Spolu se snem se nám otevírá brána do nového světa, kde se naše představy, sny a tužby stávají skutečností. Smutné, jaké pak přichází zklamání, když se jako ryba na žížalu chytíme na háček, jehož zpětné hroty nám znemožní se z něj vyvléknout a nás něco od toho všeho krásného táhne pryč, najednou je všechno až příliš rozmazané, snažíme se zamrkat, zbystřit zrak, ale ono to nefunguje. A než bychom se nadáli, ocitáme se opět v realitě. I naši hrdinové se rádi ocitají tam, kde se jejich přání probouzejí k životu.

„Chlapec si snaží představit, že je v rybářské osadě, že se probouzí, čeká je rybolov a Bárður žije. Zavětrí v naději, že ucítí, jak kamarádovi smrdí nohy, ale vzduch v pokoji je příliš čerstvý, není těžký jako v podkroví chýše, když se všichni probudí, sedm spících lidí, a nedá se tam otevřít okno, sedm lidí, kteří dýchají a páchnou.

Chlapec otevře oči. Bárður je mrtvý a všechno je najednou studené.

Zase zavře oči.

Život dokáže být strašně bezohledný.“ (Stefánsson, 2012, s. 126)

4. 7 Nejistota

Nejistota. Pocit, který našel svůj příbytek v srdci. (Stefánsson, 2012) Svou přítomnost nám dává najevo na každém našem kroku, ať už se jedná o věc sebevíc důležitou nebo jen tak na nás zírá ze dna nákupního košíku očima ryby, kterou si plánujeme upéct na dnešní večeři a my se pak rozmyšlíme nad tím, jestli udělá dobře nejen naší mysli, ale i našemu žaludku.

Nejistota mužů, kteří za úsvitu vyplouvají na moře, oddaní své práci a v plné síle, nemající záruku, že toto místo, které dnes opouští, ještě někdy uvidí.

Jít dál anebo zůstat? Žít anebo zemřít? To je otázka, která Chlapce přepadá téměř každou chvíli poté, co Bárður zemřel.

Chlapcova matka, která po smrti svého manžela ztratila jakoby polovinu sebe. Pořád jí ale ještě zůstala ta druhá a to její děti. Jediný důvod, proč neskočit z útesu a neroztříštit svůj smutek na kamenech trčících z moře pod ním.

A jak hluboké bude ticho po krátkém výstřelu? Vždyť by to bylo tak jednoduché, jen jedno zmáčknutí a konec. Žádné utrpení, žádný stesk, žádné vzpomínky. Snad jen zkažený den tomu, kdo by ho tam našel ležet.

A jak vlekle se někdy mohou pohybovat hodinové ručičky, o tom by mohl vyprávět Snorri, jemuž hodiny připadají jako dny, dny jako týdny a měsíce jako roky, během kterých mu společnost dělají hlodavé myšlenky nasycené nejistotou v to, zda se jeho žena uzdraví, jak dlouho ještě bude trvat, než zase všechno bude jako dříve a zдалipak to vůbec bude takové, jako dříve.

4. 8 V jednoduchosti hledej krásu

„No jo,“ řekne Helga

„No jo je určitě nejdůležitější islandská věta, dokáže okamžitě spojit dva úplně cizí lidi.“ (Stefánsson, 2012, s. 131)

Tím chce Jón Kalman vyjádřit, jak jsou vztahy mezi tamními lidmi jednoduché. Oni tady sice nemají příležitost nějakého kulturního vyžití, aby snad nabyly závratných vědomostí, zajít si do posilovny, aby si zdokonalili svá těla, ani se jim nedostává možnost přečíst si bulvární časopisy, ze kterých by se dozvěděli nejnovější pomlavy, které by pak mohli rozebírat s kamarády u piva a šířit je dál. Právě naopak. Na denním pořádku se potýkají s poněkud jinými trablemi.

Jestli se chtějí nějak vzdělávat, například četbou knih, musejí si je půjčovat mezi sebou, neboť aby se tu někomu dostalo knihy, musí být buď opravdový šťastlivec, anebo bohatý. Místo posiloven si každý buduje své tělo tvrdou prací ať už na moři, nebo na půdě, která je nakonec stejně zmůže natolik, že na nějaké další aktivity nemají ani pomyšlení. A časopisy o pečení a vztazích jsou v těchto místech jako Alenka v říši divů, tady se lidé den co den strachují o to, zda bude co jíst, zda se rodina večer společně sejde u jednoho stolu, aniž by někdo chyběl, zda se nám v budoucnosti bude dařit lépe a – jestli vůbec nějaká budoucnost, nějaký zítřek bude.

Nebo poutavý příběh a káva – pro někoho obyčejné věci všedního dne, pro jiného neodmyslitelná součást života: „Byli jsme jako blázni. Bez ustání jsme mysleli na knihy, na to, jak se něčemu přiučit, každá zpráva o nové a zajímavé knize v nás budila horečnou zběsilost, představovali jsme si, jaká asi je, po večerech, když už jste spali, jsme probírali, o čem asi pojednává. A když se nám podařilo si tu knihu nebo její opis opatřit, podařilo-li se to vůbec, četli jsme si ji na střídačku nebo spolu.“ (Stefánsson, 2012, s. 39)

Zatímco káva udržuje naše smysly během lovu v pohotovosti, literatura je pojímána spíše jako příčina neštěstí: „Některé básně nás odnesou tam, kam nedosáhnou žádná slova, žádné myšlenky, odvedou nás až k samotnému jádru, život se na okamžik zastaví a zkrásní, zprůzrační steskem a štěstím. Některé básně promění celý den, noc, tvůj život. Některé básně člověka přimějí zapomenout, zapomenout na smutek, beznaděj,

zapomeneš koženou bundu, přijde k tobě mráz, řekne báb a je po tobě.“ (Stefánsson, 2012, s. 85)

4. 9 Poezie a jiné mužské slabosti

Pokud se čtenář naplno ponoří do Jónových řádků, pocítí jejich meditativní hloubku. Kouzlo, kterým dokáže napsat prózu tak, aby zároveň zněla jako poezie. Není žádným tajemstvím, že inspiraci nachází v ní samotné, která, nejen že byla jeho prvním dílem, byla také tou, která ho přivedla ke spisovatelskému řemeslu. Snad je to její hloubka nebo její prvky, co dokáže s lidmi pohnout jako nic jiného, možná kromě hudby. Snad cesta, jakou poezie může být nelogická a přitom dávat smysl. (Benediktson, 2009)

Slabost pro poezii by se dala přirovnat k té pro čokoládu. Podobně jako si čokoládu vychutnáváme dílek po dílku, si i poezii dopřáváme řádek po řádku, zuby koušeme verše na jednotlivá slova, která pak dlouze žmouláme v ústech, aby se nám jejich obsah vstřebal hluboko dovnitř, dolů do těch nejspodnějších chuťových buněk, jejichž slast pocítujeme jako nepatrné záchvěvy, rozlévající se po celém našem těle, od útrob až ke konečkům prstů. Nicméně i přes veškerou rozkoš, kterou prožíváme, nám každá naše slabost ubližuje, pokud si ji dopřáváme až příliš často.

Stejně jako čokoláda, má i poezie své doporučení dávkování a o tom, co se stane, když neuposlechneme pokynů na zadní straně obalu, se mohl Bárður přesvědčit doslova na vlastní kůži. Naše slabost nás zraňuje, je jako otevřená rána, o které když někdo ví, může na ni zaútočit a ublížit nám.

Zima moc dobře znala Bárdurovu slabost. Vyčíhala si okamžik, v něm si Bárður pro svoji zaujatost v jeden verš z Miltonova Ztraceného ráje, který mu pro neustálé opakování vystrnadí všechny ostatní myšlenky z hlavy, zapomene vzít bundu a umrzne. *„Ještě jednou si tu sloku přečte, na moment zavře oči, srdce mu buší. Zdá se, že slova ještě neztratila schopnost lidmi pohnout, nechce se tomu věřit, světlo v nich tedy možná ještě úplně nevyhaslo, možná je ještě naděje, navzdory všemu.“* (Stefánsson, 2012, s. 37)

4. 10 Nic není sladké bez tebe

„Nic není sladké bez tebe“, verš, který Bárður napsal v dopise Sígrið. Pláč syna Gunnhild uprostřed noci, který sice nelahodí uším, a přesto Jóna uklidňuje, ubezpečuje ho, že tu nezůstal úplně sám. Vůně starých, kožených i papírových obálek knih, která po vniknutí do kapitánových nozder mu alespoň pomůže rozvzpomenout se na příběh, který v sobě ukrývá, a který pro svoji slepotu už nikdy nepřečte. Hromada slizkých smrdutých ryb jako záruka, že naše manželství stále funguje. Hřejivá náruč a vlhký rozkrok Sesselji, kvůli kterým se Árni tak často a takovou dálku vydává napříč běsnící severskou krajinou. A že zakázané ovoce chutná nejlépe, to pocítuje Andrea den co den na vlastní kůži. Sice si je moc dobře vědoma manželského slibu, tedy zachování lásky, úcty a věrnosti, který dala svému muži, sem tam ale pokušení dokáže být silnější, než cokoliv jiného: *„Oběma rukama ho pohladí po vousech a sjede až na holý krk, hladí ho pevněji, než původně zamýšlela, a cítí, jak mu z výstřihu sálá tělesné teplo.“* (Stefánsson, 2012, s. 38)

Závěr

Svou bakalářskou práci jsem se snažila pojmout jako pohled na základní lidské hodnoty očima Jóna Kalmana. Jsou to oči spisovatele, kterému ve svých knihách nejde pouze o dráždění mysli, jak je tomu u většiny současných autorů, pišících beletrii. Každý samostatný příběh, do kterého nás Kalman svým poutavým vyprávěním vtahuje, má svoji hloubku, kterou dokládá selským rozvažováním nad lidskými pohnutkami. Životními příběhy obyčejných lidí nás nabádá k tomu, abychom se nestyděli za to, jací jsme, nebáli se projevovat své pocity, touhy, a abychom se neostýchali dělat věci, které máme rádi jen proto, že je společnost považuje za jakýsi rys extravagantnosti. Lidská pohodlnost a ustrašenost místo činů, která se často nevyplácí. Raději se svěříme do neviditelných rukou, sestávajících z pradávných příběhů a pověr, než abychom zatli zuby a hrdinně se problému postavili tváří v tvář. Jenže, kde se pak bude utopenec dovolávat spravedlnosti? Snad jen naše mysl a slova udrží jeho tělo při životě poté, co jej zahálčivost položí na lopatky, „*jsme to, co říkáme, ale také to, o čem mlčíme.*“ (Stefánsson, 2012, s. 58) Slova nejsou jen hákem, jakým pomáháme utonulým vystoupat na hladinu, po přidání špetky cizokrajnosti jsou zároveň i klíčem, který nám otevírá dveře do exotických zemí: „*ten, kdo umí cizí jazyk, jistě dohlédne dál a ví toho víc než ostatní.*“ (Stefánsson, 2012, s. 134) Jako světlice vystřelená na širém moři nám ukazuje, že ačkoliv nás už beznaděj pohltila od hlavy až k patě, vždycky tu ještě zůstává naděje, že kolem propluje loď, která ji spatří a zachrání nás. Rozvíjí cesty úspěchu a několikerych možností, podobně jako otevírá cesty do srdcí těch, do nichž stojí zato vejít. V neposlední řadě se Jón ukazuje jako ostřílený znalec lidských duší, a to tím, jak bravurně dokáže proniknout do ženina nitra a věrohodně vyjádřit její nejskrytější tužby. Snad jako by ani sám nebyl mužem. Kniha nám může být jakousi příručkou na cestě životem, po níž nemusíme celý život kráčet s hlavou skloněnou k zemi jako ovce, jejichž cedulka s číslem na uchu jim připomíná, že jsou jen dalšími čekateli na stříhání; ale vytyčit si nějaký cíl a za tím se hnát. Je to jako cestovní mapa, kterou by měl mít po ruce každý, kdo se občas zapomene a ztratí, aby mu pomohla najít cestu ven z lidských malicherností.

Cílem mé bakalářské práce bylo především seznámení se s netradiční tvorbou Jóna Kálmana a jejím významem pro dnešního čtenáře. Myslím si, že tyto cíle byly

naplněny. V první kapitole jsme měli možnost nahlédnout do spisovatelovy duše i domu, které jsou jako semínko a hlína, které společně dávají vyrůst kytici jeho děl, s nimiž jsme se poté seznámili, a v neposlední řadě jsme odhalili, v čem spočívá jeho jedinečnost. Jón je spisovatel, který se nebojí nazývat věci pravými jmény, tak, jak jsou pro člověka přirozené, ale zároveň je podává tak, že jimi nikoho nehaní. Abychom se lépe sžili s drsným prostředím románu a zároveň porozuměli způsobům myšlení islandských obyvatel, vydali jsme se v druhé kapitole po stopách nedávné minulosti. V další kapitole jsme přešli k samotnému dílu, zamysleli se nad titulem románu a možnostmi jeho výkladu, zaměřili se na jednotlivé postavy, jejich typologii a vzájemné vztahy. Poslední a zároveň nejdelší část bakalářské práce byla věnována motivům díla, pod jejichž na pohled jednoduchou slupkou Stefánsson odkrývá složité bludiště jejich vnitřních cest.

Seznam použité literatury a zdrojů

BENEDIKTSSON, Bergur Ebbi. The Traditional Form does not Appeal to me [online].

©12. 9. 2008 [cit. 2016-01-07]. Dostupné z:

<<http://www.grapevine.is/Author/ReadArticle/Jon-Kalman-Stefansson-Interview>>

BŘEZINOVÁ, Helena. Stefánsson, Jón Kalman [online]. ©23. 08. 2009 [cit. 2016-01-25]. Dostupné z: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/24827/stefansson-jon-kalman-letni-svetlo-a-pak-prijde-noc>>

GREČNEROVÁ, Barbora. Stefánsson, Jón Kalman [online]. ©08. 03. 2015 [cit. 2016-01-25]. Dostupné z: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/34455/stefansson-jon-kalman-smutek-andelu>>

HAFSTAD, Vala. Icelandic Author Awarded in France [online]. ©26. 11. 2015 [cit. 2016-01-28]. Dostupné z: <<http://icelandreview.com/news/2015/11/26/icelandic-author-awarded-france>>

KADEČKOVÁ, Helena. *Dějiny Islandu*, 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2001. 308 s. ISBN 80-7106-408-4

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem*, 1. vyd. Jinočany: H&H, 2002. 355 s. ISBN 80-7319-020-6

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006. 248 s. ISBN 80-7290-244-X

PETRŮ, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*, 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2000. 187 s. ISBN 80-85839-44-X

RIDLEY, Matt. *Červená královna*, 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. 328 s. ISBN 80-204-0825-8

STEFÁNSSON, Jón Kalman. *Ráj a peklo*, 1. vyd. Praha: Dybbuk, 2012. 198 s. ISBN 978-80-7438-075-4

VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*, 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1992. 152 s. ISBN 80-7067-203-X

ZEMAN, Jiří. *Island – Země lidí a skřítků*, 1. vyd. Praha: Paseka, 1996. 158 s. ISBN 80-7185-068-3

ZEMAN, Jiří. *Island – Ostrov zrozený z ohně*, 1. vyd. Praha: Paseka, 2002. 328 s. ISBN 80-7185-458-1

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Anita Bučková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Doc. Mgr. Jaroslav Vala, PhD.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Interpretace románu J. K. Stefánssona Ráj a Peklo
Název v angličtině:	The Interpretation of the novel by J. K. Stefánsson Heaven and Hell
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá interpretací a klíčovými motivy románu Ráj a Peklo od islandského spisovatele Jóna Kalmana Stefánssona. Hlavním cílem je především seznámení se s netradiční tvorbou Jóna Kalmana v souvislosti s jeho životem a dávným životem na Islandu.
Klíčová slova:	Jón Kalman Stefánsson, Island, Ráj a Peklo, interpretace, lidské pocity
Anotace v angličtině:	The bachelor work deals with interpretation and crucial motives in the novel called Heaven and Hell by Icelandic novelist Jón Kalman Stefánsson. It focuses on unconventional work of Jón Kalman related with his life and ancient life on Iceland.
Klíčová slova v angličtině:	Jón Kalman Stefánsson, Iceland, Heaven and Hell, interpretation, human feelings
Přílohy vázané v práci:	bez příloh
Rozsah práce:	44 stran
Jazyk práce:	čeština